

1
א/כ
8
7

ומחשבות.
 השם עמקו, ומי יוכל לעמוד בסודו, ולו לבד נתכנו עלילות. אולי
 סבב השם זה שיגדל משה בבית המלכות להיות נפשו על מדרגה
 העליונה בדרך הלימוד והרגילות, ולא תהיה שפלה ורגילה
 להיות בבית עבדים. הלא תראה, שהרג המצרי בעבור שהוא
 עשה חמס. והושיע בנות מדין מהרועים, בעבור שהיו עושים
 חמס להשקות צאנן מהמים שדלו. ועוד דבר אחר, כי אילו היה
 גדל בין אחיו רכירוהו מנעוריו, לא היו יראים ממנו, כי יחשבוהו
 כאחד מהם. בסוף, כמו קנה וסוף קמלו (ישעי' יט ו), והוא צמח

(יג) התיצבו וראו את ישועת ה', כי אתם לא תעשו מלחמה, רק
 תראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום. יש לתמוה, איך יירא
 מחנה גדול של שש מאות אלף איש מהרודפים אחריהם, ולמה
 לא ילחמו על נפשם ועל בניהם, התשובה, כי המצרים היו אדונים
 לישראל, וזה הרוח היוצא ממצרים למו מנעוריו לסכול עול
 מצרים ונפשו שפלה, ואיך יוכל עתה להלחם עם אדוניו, והיו
 ישראל נרפים ואינם מלומדים למלחמה. הלא תראה כי עמלק בא
 בעם מועט, לולי תפלה משה היה חולש את ישראל³⁹. והשם
 לבדו שהוא עושה גדולות ולו נתכנו עלילות⁴⁰ סבב שמתו כל
 העם היוצא ממצרים הזכרים, כי אין בהם כח להלחם בכנענים,
 עד שקם דור אחר דור המדבר⁴¹, שלא ראו גלות והיתה להם נפש
 גבוהה, כאשר הזכרתי בדרכי משה בפי' ואלה שמות⁴².

2
ש
ע

The eminent rabbi, Yaakov Galinsky, who resides in the holy city of Bnai Brak, Israel, relates an amazing story that illustrates this point. During the Communist regime in Russia, he was incarcerated in Siberia. Every morning the rabbi, and the others in his unit,

would be marched off to back-breaking slave labor. When they returned at nightfall, they would collapse from sheer exhaustion. Days and nights merged and there was no relief from their dismal existence. Among the prisoners in the rabbi's unit was a distinguished-looking gentleman, who, even in that Gehinnom, somehow managed to retain his dignity.

"One night, while all were asleep, the rabbi was awakened by some movement. He saw this prisoner arise from his pallet and, from under the mattress, remove a uniform with many medals. The man put on the uniform and then took out a mirror, studied himself, whispered a few words, and saluted. Then he quickly exchanged the uniform for his prisoner's garb and went back to sleep.

"Rabbi Galinsky couldn't believe his eyes. He didn't understand what this man was doing and decided that he would wait to see if he repeated this ritual the following night. And sure enough, he did.

"At a loss to comprehend this strange behavior, he decided to ask him what it was all about. The man turned ashen; he was terribly agitated at having been detected.

"Please don't be frightened,' Rabbi Galinsky assured him, 'I would never betray you — I just want to understand what you are doing.'

"The man confided that, prior to his arrest, he had been a general in the Polish army. 'But,' he went on, "in Siberia, it's easy to lose sight of who I really am, so every night, I put on my uniform and medals and look in the mirror to remind myself that even here in this evil place, I should never forget *who I really am.*'

ופרעה הקריב וגו' והנה מצרים נופע אחריהם וייראו מאוד ויצעקו בני ישראל אל ה' (יד. י). זכרשי: ויצעקו, תפשו אומנות אבותם, באברהם הוא אומר אל המקום אשר עמד. ביצחק — לשוח בשדה. ביעקב — ויפגע במקום. והוא מכילתא כאן. והמאמר כי תפשו אומנות אבותם אינו מובן, כי מה מלמדים לנו חז"ל בזה? וכי לא יודעים כי האבות הקדושים עמדו בתפלה? וכי הם הם אשר תקנו לנו תפלה? ומהו זה אמרם כי תפשו אומנות אבותם?

3

4

11

התבוננתי בענין לרגלי הרדיפות האיזמות כיום אשר נטפלו על היהודים
כל הגויים; לרגלי השוד והחמס הגלוי בכל גסותם, ביחסם של האומות לעם
ישראל, השורר כהיום כמעט בכל המדינות, ובראשם גרמניה ורוסיה הארורים,
בזרות נוראות בעשוק כל זכויותיהם הכי מינימליות, והכל עושים לעין
השמש ואין פוצה פה ומצפצף, נתונים ממש למשיסה ואין לאל ידיך להושיע
לך בכלום, עת צרה גדולה ליעקב, ואיך ממנה נחלק? איך ממנה נושע?
רפו כל ידים, אובדים עצנת עד היאוש המוחלט ר"ל. ובחשבי כן על כל זה
המצב, אמרתי לנפשי — מן המצר — קראתי י"ה! כי אחרי שבאמת אין
למי לפנות; אין למי לצעוק, מדוע לא נפנה, מדוע לא נצעק — להרבש"ע?
האל המושיע בכל צרה! וכאשר חשבתי ככה, תיכף אמרתי עם נפשי להיפך
— האם לפנים היה לנו למישהו אחר לצעוק?! בעתות ההרחבה והרווחה
האם אז היה לנו מישהו אחר למי לפנות?! ובהתבונני בכל זה נחה רוחי בי,
ואמרתי ללבי: אין הכי נמי, אמנם ודאי כן, אין באמת שום חילוקים,
בעתות הכי טובות, בהמצבים הכי נוחים לנו גם כן לא היה לנו בלעדך מלך
גואל ומושיע! בכל דור דוד הנה פודנו ומצילנו מעולם שמך, אין אלהים
זולתך! בכל דור דוד לא היה לנו כל מוצא, כי אם אליך ה' לזעוק! ואם כן
מה עכשיו כל היאוש?! מה יום מיומים?! אמנם כי בצרה גדולה אנחנו, אין
באמת כל דרך לישועה, אבל הרי גם מעולם לא היתה ישועה זולתו ית',
ובין כך וכך אנו לייח ועינינו לייח! והיד ה' האם תקצור תלילה! ובעיני
ובחשבי כל זה היו לי הדברים לתנחומים גדולים וחזק נפלא, ובה הבנתי
דברי המכילתא הנצבים פתח דברינו.

באמרם תפשו אומנות אבותם באו ללמוד ונמצאו מלמדים על כל
סוד התפלה, מגלים לנו חז"ל סוד גדול בענין תפלה, הנה הכלל ישראל
הרי התפללו כאן בעת צרה גדולה, מן המצר המוחלט, מוקפים מכל צד, הים
סוגר, השונא רודף, החיות מן המדבר, ואין כל דרך להמלט, האבות
הקדושים כאשר הם התפללו, הלא חושבים אנו כי תפלתם הם היתה מתוך
הרחבה והרוחה, לשם תפלה בעלמא, והאומנם כי התפלות של האבות באמת
לא נמצא כלל כי התפללו מתוך צרות מיוחדות, כי בהפסוקים וישכם
אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, וכן ויצא יצחק לשוח בשדה
לפנות ערב, לא נזכרו שם צרות מיוחדות, כי אם תפלותיהם הסדורות להם
של שחרית ומנחה, וגם ביעקב שנאמר ויפגע במקום, לא מתוך צרה מיוחדת
התפלל, אלא כאמרם ז"ל (מובא ברש"י, בראשית כח, יז) אפשר שעברתי על
מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר, אולם מגלים
לנו חז"ל גודל טעותנו בזה, ידיעה גדולה לנו לידע, כי האבות הקדושים
אף במצבם הנוח התפללו תמיד מתוך תכלית הלחץ, לא פחות כלל מתפלתם
של הכלל ישראל מתוך גודל לחצם שלהם על הים, כי סוד הדבר הוא,
כי אצל הכלל ישראל תמיד הנם בבחינת מן המצר, מעולם אין להם על מי
לסמוך ולמישהו אחר לפנות, כי אם לצעוק אל ה'! אומות העולם הם המונחים
תחת מערכות הטבע, את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים
וגו' אשר חלק ה"א אותם לכל העמים תחת כל השמים (דברים ד, יט) —
להם אמנם יש להם על מי להשען, אלה ברכב ואלה בסוסים — האומות יש
להם רכב ויש להם סוסים, הם חלקם אשר חלק להם ה"א, אבל ואנחנו
בשם ה"א נזכיר (תהלים כ, ח) — לנו אין כלום, לנו אין טבע, כל הנהגת
הכלל ישראל היא למעלה מן הטבע, ואם כן הלא באמת אין אתנו כל חילוק
בין מצב של הרחבה והרוחה, ובין מצב של לחץ וצרה, תמיד אנו תלויים
על בלימה, באין ממש כל מעמד ומהלך, ואל מי נבטח, ומי יושיענו, אין לנו
ודאי להשען אלא על אבינו שבשמים, בשם ה"א נזכיר, והוא סוד
התפלה שבאה דוקא אחרי הכרה גמורה כי אין כל מצב זולתו ית', אין עוד
מלבדו, וזהו ענין תפשו אומנות אבותם, כי באו אז לדרגת אבותם הקדושים,
אשר הם היו תמיד מן המצר לקרוא אך בשם ה', כי על בן כל המצבים אחד
הם, מצב הרחבות כמצב של צרה ולחץ, כי רק הוא מושיענו, וכשמכירין
באמת כי אין זולתו כל מעמד והצלה, כי אז ודאי תפלה לעני כי יעטוף
ולפני ה' ישפוך שיחו (תהלים קב, א) והוא הוא אימנות אבותם שתפשו.

1 The views of Maimonides and Nahmanides can be reconciled. Both regarded prayer as meaningful only if it is derived from sense of tzarah. They differ in their understanding of the word. Maimonides regarded daily life itself as being existentially in straits, inducing in the sensitive person feelings of despair, a brooding sense of life's meaninglessness, absurdity, lack of fulfillment. It is a persistent tzarah, which exists be'chol yom, daily. The word tzarah connotes more than external trouble; it suggests an emotional and intellectual condition in which man sees himself as hopelessly trapped in a vast, impersonal universe, 11 desolate, without hope. Certainly, the Psalmist's cry, *min hametzar karati Yah*, "Our of my straits, I have called upon the Lord" (118:5), refers to an inner, rather an externally induced, state of constriction and oppression.

(6)
Reflecting
of the Rav
Vol. 1
26
31
36
41
46
57
56

16 Out of this sense of discomfiture prayer emerges. Offered in comfort and security, prayer is a paradox, modern methods of suburban worship and plush synagogues notwithstanding. The desire for proximity of wife and children at services comes from a need for security and comfort. Real prayer is derived from loneliness, helplessness, and a sense of dependence. Thus, while Nahmanides dealt only with "surface crisis," public distress, *tzarot tzibbur*, Maimonides regarded all life as a "depth crisis," a *tzarat yahid*.

These two types of *tzarah* vary in many aspects. The "surface *tzarah*" of Nahmanides is an external crisis which arises independently of man. It emerges out of the environment and usually appears suddenly. Our plight is discernible to the eye; we see it, feel it, suffer pain and anxiety. One need not be a reflective, introspective or a brooding type to perceive this crisis; the simplest person experiences it, whether it be poverty, illness, famine, war, or death. It strikes like a hurricane; the Biblical *tokhe'ah*, with its threats of dire punishment if Israel be untrue to its covenant, speaks precisely of this kind of crisis. It may strike a community or an individual. It is a *tzarah* which can be shared with others, through empathy and sympathy.

36 The "depth *tzarah*" Maimonides, however, is an inner, personal, clandestine, and undefined crisis which is not readily manifest to the eye; it is perceived only by thinking and sensitive

41 persons who wish to identify with it. It can be evaded, shunted aside by superficial people, who will thereby avoid being affected. Others, however, search for it and willingly accept it. This type of crisis cannot be attributed to man's stupidity, negligence or incompetence, as can the "surface crisis." The "depth crisis" is clearly beyond solution; it is an existential reality, a condition of human existence. It will be felt more poignantly by persons of greater intelligence and imaginative perception; the wiser and more sensitive one is, the greater the crisis. It is rooted in man's essence, his metaphysical origin. It is existential, not social, political, or economic.

46
57
56
6 The Torah bids man actively to combat and possibly eliminate superficial, external crises. The ills of poverty, disease, and war are debilitating and impair our spiritual freedom. The Torah, however, encourages man to submit to and embrace the experience of the "depth crisis." Thereby does man truly grasp the reality of his condition and become stirred to great heights of the spirit. For this "depth crisis," there is no solution except prayer. "Surface crisis" can be overcome; the existential crisis can only be met by prayer.

בשר דרכו, אם היה דן אותו כל יחיד לעצמו היה נכרת, ועל כרחך דדן אותן בהצטרף כצבור, והיו נכרתין עבור הגזל. לכן מצאנו שעל העגל שהיה החטא בעבודה זרה, מחל הקב"ה להם ונתרצה להם (שמות לב, יד), אבל על מרגלים שהיה לשון הרע וכפיות טובה לא מחל להם ונגזר "במדבר הזה יתמו" (במדבר יד, כט—לג). ומוה אתי שפיר המדרש (מכילתא מדרש אבכיר) שהובא בילקוט (רלד) "והמים להם חומה" — מלמד שעמד סמאל ואמר: רבש"ע לא עבדו עבודה זרה ישראל במצרים ואתה עושה להם נסים! והיה משמיע קולו לשר של ים) נתמלא עליהם חמה וביקש לטובעם [לכן כתוב "חמה" — חסר ויין], היינו דעל הנסים שעשה להם בהוציאם ממצרים לא טעו, משום דהגם דהיו נשחתין כמו שעבדו עבודה זרה והפרו ברית מילה, אבל מאושרין היו במידות שלא היה בהן לשון הרע, והיו אהבין זה את זה, יעויין מכילתא בא פרשה ה, ולכן בצבור הקב"ה עושה להם נסים. אבל במים, כשנחלקו לארבע כתות, ויש שאמרו נשוב מצרימה, הלשין שצריך לדון אותם כיהודים, והו נכרתין על עבודה זרה, ואיך אתה עושה להן נסים? וד"ק.

יד, כד והמים להם חומה מימינם ומשמאלם. בהתבונן בדרכי התורה נראה כי במצוות מעשיות כמו עבודה זרה ועריות יש כרת וסקילה ושאר מיתות ומלקות. לא כן בנימציות ומידות כמו מחלוקת לשון הרע, רכילות, גזל, אין בו מלקות, דהוי לאו הניתן לתשלומין או דהוי לאו שאין בו מעשה. אולם זה דוקא ביחיד העושה, אבל אם הצבור נשחתין, בזה מצאנו להיפך. בירושלמי דפאה (פרק א משנה א): דורו של דוד כולם צדיקים הצ, ועל די שהיו בהם דלטורין היו נופלים במלחמה וכו', אבל דורו של אחאב, עובדי עבודה זרה היו, ועל די שלא היו בהם דילטורין היו יורדים למלחמה ומנצחים. שאם הצבור נשחתין בעבודה זרה ועריות על זה נאמר (ויקרא טז, טז) "השוכן אתם בתוך טומאתם". אבל

בנימוסיות ומידות לשון הרע ומחלוקת, על זה כתוב (תהלים גז, ז) "רומה על השמים וכו', כביכול סלק שכינתך מהם, וגדולה מו אמרו (יומא ט, א), שבמקדש ראשון היו עובדי עבודה זרה עריות (ושפיכות דמים) ובמקדש שני היו עוסקים בתורה ובמצוות (וגמילות חסדים, ומפני מה חרב?) מפני שנאת חנם, (ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלוש עבירות: — ע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים). ושם שאלו, מה הם גדולים? — תנו עיניכם בבירה שחזרה לראשונים (ולא חזרה לאחרונים), הרי דאם הצבור נשחתים במידות, גרוע יותר מאם נשחתין במצוות. לכן אמר רבי יוחנן (פרק חלק (סנהדרין) דף קת, א: בא וראה כמה גדול כוחו של חמס, שהרי דור המבול עברו על הכל ולא נחתם גזר דינם אלא על שפסטו ידיהם בגזל, דכתיב (בראשית ו, יג) "הגני משחיתם כי מלאה הארץ חמס". שעל עריות, דין צבור יש להם והיה מרחם עליהם, אבל על נימוסיות לא יתכן. ולכן על חילול שבת בעונותינו הרבים שנתפסט, יאחר להם כי הם צבור, ואף בעבודה זרה אמרו בספרי "והגפש ונכרתה" — שאין הצבור נכרתים, אבל כיון שפרצו בנימוסיות, הולכים בתרבות וחצים לחמוס ולגזול, ונשחתו במידות כי המה כחיותו טרף, או נקום ינקם ה' ולא יאחר, כי איך נחשוב להם? אם כיהודים, הלא על מצוות הן נכרתין; ואם כצבור, הלא על נימוסיות הן יתמו! וכן בדור המבול: — על גזל לבד היה דגן כיהודים, אבל כיון "שהשחית כל

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה ויאמרו לאמר אשירה לה. הלשון ויאמרו לאמר צריך ביאור. ואפשר כי העיקר בכל מצוה לייחד מחשבותיו לעשותה לשם ה', וכאשר פתח הרמ"א הקדוש זצ"ל את הגהותיו שויתי ה' לנגדי תמיד. אמנם הדבר קשה מאד בדברים שנפשו של אדם מחמתו והצפה בהם גם בלעדי המצוה כגון מצות שיש בהן הנאת הגוף כבוד ותפארת או השקטת רוחו והרגשותיו, באלו צריכין התאמצות ביותר והכנה יתרה בכדי שיוכל לייחד מחשבותיו לעשות הדברים לשם פעלן דוקא, וכמו שפירשתי במקום אחר מה שנאמר במדרש ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו בשומרי שביעית הכתוב מדבר, היינו כנ"ל כי בלאו הכי נחוץ לטובת השדה להזבירה לפעמים, אמנם צדיקים

8
כ' סו"ל
נחמיה
ד' צבור

עושים זאת רק בשביל מצות ה' והן הן גבורותיהם וכו' גבורי כח עושים זכו ה' לא להנאת עצמם רק לשמוע בקול דברו באשר הוא ית' צוה על כך. ואפשר מאי טעמא אמרו כי סעודת שבת יום טוב צריכה הזמנה בעל פה, שיעשה דבר המגלה על דעתו כי מחשבתו לקיים מצות ה' שצוה על העונג בשבת ועל השמחה ביום טוב ולא רק לענג את עצמו. והיינו טעמא דחסידים הראשונים שהיו שהיו שעה אחת קודם התפלה כדי שיכוונו את לבן לאביהן שבשמים (ברכות ל, ב), כי באמת התפלה גם האדם כשהוא לעצמו משתוקק לו לפעמים כי תחפץ נפשו להשתפר בשיחה לפני ה' ומכל שכן בשעה שצריך לאיזה דבר ועל רגליו

גם האריך בשליה לזהר מרס
אכילה ושמה אלא יאלל ושמה רק להעמיד ולהכרות את גו
מוזמן לעבודת הנפש ובה כל סטודיוסיו הוין סעודה מאוה וע"ש בא
שהכל עוד כמה עניינים הנוגעים בענין זה:

1 | ולפ"ז יהיה לנו מקור⁶ לשיטת
הראשונים הסוברת שקריאת פרשה פרה
אדומה היא מדאורייתא, עיין תוס' ברכות
[דף י"ג ע"א ד"ה בלה"ק], והובא דבריהם
בשולחן ערוך אורח חיים [סי' תרפ"ה ס"ז],
והאחרונים [עיין בב"ח ובמג"א ובביאור
הגר"א שם] תמחו על שיטה זו וכתבו שהיא
נוסחא משוכשת בדברי התוס', ועיי"ש.
ונראה, דהנה כבר ביארתי לעיל כפרשת
בשלח [ט"ו פכ"ה] ובפרשת חקת [י"ט פ"ב]
|| שעיקר הלימוד של המעשה במרה היה
להראות לנו כי רצון השי"ת הוא הממתיק,
כלומר, שאף שהיו המים מרים ומשה
השליך עץ מר לתוכו, אעפ"כ נמתקו המים,
כי הכל הרי נגזר על ידי חכמתו יתברך —
ומי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ
וידליק, וביארתי שלכן ניתנה להם פרשת
פרה אדומה במרה משום שעל ידי זה יושרש
בלבבות בני ישראל שקיום מצוות התורה
אינו משום שהענין מובן בשכלנו ומוקבל
לפי דעתנו, אלא אך ורק משום שגזירת
המלך היא — וכמו שאנו מקיימים מצות
פרה אדומה רק מטעם זה, ועיי"ש שביארתי
הדברים היטב, וזהו הלימוד העיקרי של

פרשת פרה אדומה ולכן היא ניתנה במרה.
26 | ולפ"ז נראה, דמכיון דכאן ישנו ציווי
מפורש "זכר אל תשכח" וכפי שביארתי זה
קאי על מעשה מרה, א"כ נצטוינו לזכור כפה
את מעשה מרה, ולכן תקנו קריאת פרשת
פרה אדומה משום שמה שאירע במרה ניתן
3 | לזכור על ידי קריאת פרשת פרה אדומה,
ודו"ק בזה.

11
נח
קצ:מה
ע

לעשות נחת רוח ליוצרם המתאווה לתפלתו
של צדיקים ולא להנאת עצמן, והכי נמי בהתרגש
ישראל לומר שירה על הגם שנעשה להם בשעה
שנפשם מלאה על כל גדותיה וכל העם מלא
שמחה שלעת כזאת בלאו הכי אי אפשר עצור
במליו, על כן עשו פעלים להזכיר איש את
אחיו לכוון לבם כלפי מעלה, על כן ויאמרו
איש אל אחיו לאמר אשירה לה' וגלו מראש
כי כוונתם לשמים, ולא יפלא אם בכוונה הרצויה
אמרו שירה כמו שדרשו חז"ל (ילקוט שמעוני
תהלים עח) נגד אבותם עשה פלא שהאבות
הקדושים עמדו שם, נגד האבות הקדושים
שהתהלכו לפניו דייקא — ואיך בעמדם נגד
אבותיהם תתערב זרה במחשבתם על כן אמרו
אשירה לה'.

ט', ז'. זכר אל תשכח את אשר הקצפת
את ד' אלקיך במדבר.

1 | הנה יש לנו לדקדק להבין על איזה
אירוע קאי הפסוק הזה, דהרי מדכתיב
בפסוקים הבאים [פ"ח-פכ"ב]: ובחרב
הקצפתם את ה' גו' בעלתי ההרה לקחת
לוחות האבנים גו' קום רד מהר מזה כי שחת
6 | עמך גו' עשו להם מסכה וגו', הרי ששם
מדובר על מעשה העגל, וא"כ יש לתמוה על
מה קאי פסוק דנן, דכיון דכתיב בפסוק ח':
ובחרב הקצפתם וגו', עם וא"ו המוסיף,
משמע שעשו רע גם קודם חטא העגל. ואין
לומר דקאי על מה שהתלוננו קודם קריעת
ים סוף ורצו לשוב מצרימה, דהרי כתוב
"אשר הקצפת את ה' אלקיך במדבר" ושם
היתה ההקצפה על הים⁴, ונראה לי דקאי על

מה שמסופר בפרשת בשלח [ט"ו
פכ"ב-פכ"ו] שאירע כשבאו למרה⁵ ששם
לנו כל העם על משה לאמר מה נשתה, ועל
זה בא הציווי שעלינו לזכור את זה.

"ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא ויאמר משה אלהם הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה" (טו, טז)

בספר "ברכת אהרן" (ברכות פ"ה) ביאר, שאלת בניי היתה: "מן הוא" - מהו המן ומה צריך לברך עליו, כי לא ידעו מה ברכתו כיון שטעמו בו הרבה טעמים שונים. והשיב להם משה "הוא הלחם אשר נתן לכם ה' לאכלה" היינו שאין צריך לברך עליו כלל, כיון שהוא לחם מן השמים, ואוכל מן השמים לא צריך ברכה. והביא סמוכים לזה מהגמ' שאומרת: "אסור להנות מהעוה" בלא ברכה", משמע דוקא מהעוה" אסור בלא ברכה. אבל דבר שבא מעוה"ב מותר לאוכלו בלי ברכה.

דורשי רשומות רמזו ע"ז בפסוק "ויאמרו איש אל אחיו מן הוא" - מ"ן ר"ת מה נברך, "כי לא ידעו מה הוא" מ"ה ר"ת מזונות [אן] המוציא.

וכעין זה כתב בספר "בני יששכר" (מאמרי שבתות ג') בשם הרה"ג המקובל מה"ר ישראל דוב זצ"ל שלא ברכו כלל על המן, משום שהיה לחם אבירים שנבלע באברים, וכל עיקר הברכה לביורור הניצוצין להפרידם מפסולת וזה לא שייך במן. והעיר על הרמ"ע מפאנו שכתב דלעתיד לבוא בסעודת ליתן יוציאו צנצנת המן ויברכו עליו המוציא לחם מן השמים כדכתיב "הוא הלחם אשר נתן ה'" וגו', ע"ש.

ובפירוש "יד משה" (על מדרש רבה פ' נשא) ג"כ כתב שלא ברכו כלל על המן, וזו היתה טענת בניי באמרם: "ונפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן ענינו" (במדבר יא) דכל חיות הנשמה היא בברכה, וזה חלקה במאכל, וכיון שלא ברכו אמרו "ונפשנו יבשה".

ואמנם הרמ"ע מפאנו כתב שעל המן ברכו המוציא לחם מן השמים, וכן בירך אליהו על עוגת רצפים. וכן בזוהר פ' בשלח (נד"ה ויבואו אלימה) מבואר להדיא שהיו מברכים על המן, ע"ש.

(12)

311c
השנה
אפר

16

(14) צדקה שכ"ג

איש מתרעמים על מה שהמנהג בשבת שירה לזרוק חמין לפני העופות והרי אין מונותן עליך (מג"א ע"ט) אבל נ"ל דמנהג ישראל תורה שהרי אין לנו מורחים בשבילים אלא בשבילינו דמרגלא בפי ההמון שהעופות אמרו שירה על הים ולכן אנו מחזיקין להם טובה וא"כ הבורנה כדי לזכור שמחת שירת הים ולית לן בה ויש מי שכתב כיון דכונתנו לשם מצוה מותר (ח"ט) ומותר להאכיל תולעת המשי דכיון שאין לו מה שיאכל רק מה שהאדם נותן לו מקרי מונותן עליך (ע"ז סק"ו) וכן תתול שטגראלין בבית צריכין ליתן לה מונותיה בשבת דזהו ודאי מונותה עליך :

(13) ע"ש כ"ס: כ"א

כ"א. מותר ליתן בשבת מזונות לפני הבהמה והעופות שמונותיהם עליו (טז). ולא דוקא הבעלים. אלא גם כל אדם אחר מותר בזה (טז). אין מונותיהם על האדם. אסור להאכילם. אפילו אין כוונתו אלא כדי להנות את בריותיו של הקב"ה. ולפי זה לא יפה עושים אלה שמפזרים גריגרי חטים או שיירי פשטידה לצפורים בשבת שירה (פרשת בשלח) (חז"ל). אך מותר לנער מפה מן הפירורים שעליה (במקום שיש בו צירוב). הגם שצפורים תאכלנה אותם (טז).

(15) ע"ש ר"ז

ונחנו מה (ט"ז, ז)

בחולין פט. נאמר גדול הנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר כאברהם דאילו כאברהם כתיב ואנוכי עפר ואפר. ובמשה ואהרן כתיב

ונחנו מה, ותמהו המפרשים מאי שנא מה שנאמר במשה ואהרן ממה שנאמר כאברהם, והלא שניהם מעטו בערך עצמם, עד שלא ראו בעצמם שום חשיבות.

וראיתי בספר בשם הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל שסיפר על הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, שנזדמן לאיזה בערב יום הכפורים, ושמע יהודי מפיל תחנתו לפני הקב"ה מעומק לבו, "עד שלא נוצרתי איני כדאי ועכשיו שנוצרתי כאילו לא נוצרתי עפר אני בחיי קל וחומר במיתתי" והתפעל מאד מתפלתו, עד ששמח שיתפלל אתו ביום הקדוש, למחרת כשהגיע לקריאת התורה ככדוהו לעלות בתורה ל"רביעי", היהודי הזה התרעם מאד על כך עד שהרים קולו וצעק מדוע קבל פלוני "שלישי" ואנכי לא נקראתי אלא ל"רביעי", תמה מאד הגר"י זצ"ל ושאלו הלא אתמול אמרת לפני הקב"ה עפר אני בחיי, ואיך תדרוש כבוד לעצמך, ענה לו אתמול כשהייתי עומד לפני הקב"ה אמרתי עפר אני בחיי, כי מה אני לפני הקב"ה, אבל חשיבותי עולה הרבה על יהודי זה שקבל שלישי, ופירש בזה גדולת משה רבינו שהתדיין עם המתאוננים וכלפיהם אמר ונחתו מה, שאף כלפיהם לא ראה חשיבות לעצמו, ולא מצינו כן באברהם אבינו שאמר ואנכי עפר ואפר לפני המקום, ואין זה מעלת משה ואהרן, והוספתי בזה דבר נפלא כמעלות הענוה ששמעתי מפי אחד מגדולי הדור, שלפעמים יש ת"ח ממאן בכבוד ואינו רוצה שיכבדוהו, ובאמת אין זה משום שממעט בערך עצמו, אלא שאינו רואה לעצמו כבוד, בזה שאנשים פחותי ערך מכבדים אותו, ואין בעל גאה גדול מזה, והענו האמיתי הוא זה שממעט בערך עצמו וחושב שהעולם טועים בו ומכבדים אותו בשל טעותם זו ומשום כך ממאן בכבוד. וזה היה מעלת משה רבינו שחשב שלפי המדרגות שעדיין צריך להשיג עדיין רחוקה ממנו הדרך, ואינו חשוב כלום, ואחרים טובים הימנו, וכבר אמרו חז"ל על משה רבינו שאמר "שלח נא ביד תשלח" דכל מי שישלח הקב"ה טוב הוא ממנו, והוא הענו האמיתי שהעידה עליו תורה"ק "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה".

(16)
pe

16

21

ולכן מאחר שאיכא חיוב מדינא לכל אדם להתפלל בעד חברו ולברכו אף כשידוע מצדו צער וחבר, וכ"ש כשמבקשין ממנו, ודי מחוייב אני להתפלל ולברך להמבקשים אתי בכל אופן, ואף שמה שמבקשין אותי להתפלל ולברכם הוא מחמת שמחוייבין אותי לחכם, הרי לא ידעיל כלום כשאמר להם טועין משום שעדיין לא הגעתי לחכמה שאדריבה עוד אגדל אצלם מחמת זה שיאמרו שהוא מצד ענוה, וגם הא לא שייך להכחיש את המציאות, שנתפרסמתי בעולם לשם חכם מצד שאני מחוייב ישיבה ואומר שיעורים, ומן הספרים שחיברתי, אף שזה רחוק מחכם שעליו אמר רב פנחס בן חמא שילכו אצלו, ואף מחכם שבזריבה מאות שנה אחר חתימת הגמ', ואף אחר זמן הנאונים מ"מ אולי סגי לזה גם חכם שבוור הזה, אף שאיכא טעם גדול לחלק מלענין מה שצריך חכם לעיני הלב, שהוא רק חכם ודביל זמן חמן.

וה"ל
ה"ל (17)
31'
10:3

מי שמחוייבין אותו לחכם ובשביל זה מבקשים אותו שיתפלל עבורם אם יעשה כן

כ"ב כסלו תשמ"א

הנה | כאתי לבאר הענין מה שזה הרבה שנים שבאים אינשי אלי לבקש שאתפלל עליהם להשרית על כל צרה שלא תבוא חי', ושארכם לכל דבר הצריכים - בין בבריאות הגוף, בין שיכרך השרית אתם כננים וננות, בין בפרנסה, בין בהצלחה בתורה ובעניני הגוף הנפש, ובכל משאלות האדם. ואני עושה רצונם ומברך אותם ומתפלל בעדם, אף שידוע לי מן ערכי וקטנותי בתורה ובמצי'ט, שדאי תמיה על זה אמרו להמבקשים מהם לברך ולהתפלל שהם לא ראויים, אלא ילט לבקש זה מאחרים שעוסקים בכך, ואני לא ידחיתי אתם ולשלחם לאחרים, שצריך טעם.

כדברתי בהקדמתי לספר אג"מ, שלא שייך זה לענין קבלת התפילה, דמכל מקום יש לנו לומר דגם לכל הזרות אמר זה רב פנחס בן חמא, אף שידעו חכמי הגמ' שחכמי הזרות מתקטנין, וממלא אף שאיני מחוייב עצמי אף מחכמי הזמן, מ"מ כיון שהזוהלה מחוייב אתי לחכם, וברוך הוא צריך להתחזק בו, הרי תלך למקום שרב פנחס בן חמא ציה לילך, ובזכות אמונתו בדברי חז"ל יקבל השרית גם תפילתי וברכתי, וזהו טעם נכון ומכירה לדיעבד שכל שמחוייבין אותו לחכם ובשביל זה מבקשין אותו שיתפלל ויברך, שמחוייב להתפלל עבורו ולברכו. משה פיינשטיין

21